

Naslov članka/Article:

Nujno je trajnostno življenje in ne trajnostni razvoj

What is needed is sustainable living, not sustainable development

Avtor/Author:

ddr. Ana Vovk

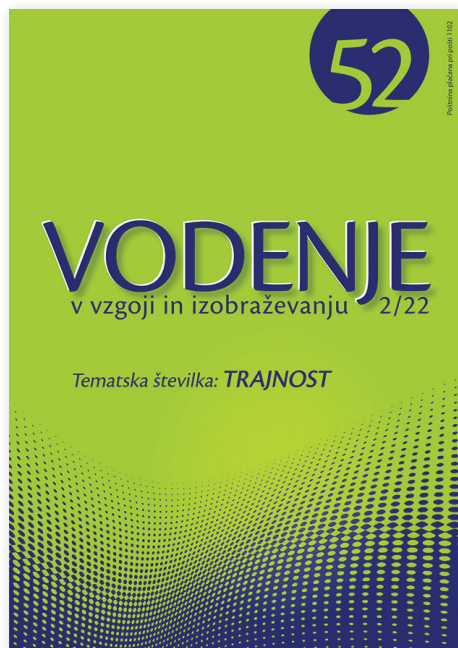
DOI:

<https://doi.org/10.59132/vviz/2022/2/50-67>

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Vodenje v vzgoji in izobraževanju 52 št. 2/2022, letnik 20

ISSN 1581-8225 (tiskana izdaja)

ISSN 2630-421x (spletna izdaja)

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2022

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/vodenje-v-vzgoji-in-izobrazevanju/>

Nujno je trajnostno življenje in ne trajnostni razvoj

O avtorici

Ddr. Ana Vovk je predavateljica na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru.
ana.vovk@um.si

Povzetek

V prispevku podajamo pogled na besedno zvezo trajnostni razvoj in na resnično vsebino tega. V medijih se pogosto uporablja trajnostni razvoj kot odrešitev planeta Zemlje pred podnebnimi spremembami, v resnici pa je ta besedna zveza stara že več kot 30 let in se v praksi ni udejanjala. Zakaj ne, kje so problemi in v čem je izvorna napaka definicije trajnostnega razvoja, je pojasnjeno z metodo analize besedil v tem prispevku. Definiran je izraz trajnostnost, ki vsebuje komponente povezanosti z naravo, ponovne rabe, odgovornega odnosa do naravnih virov, povezovanje ljudi in vzpostavljanje blaginje življenja za vse. V tem se razlikujeta koncepta trajnostnega razvoja, ki še vedno temelji na količinski rasti (premica navzgor), in trajnostnosti, ki uvaja zmanjševanje človekovih vplivov v okolje (krog). Odpira se tudi vprašanje, kako naprej, kje so rešitve. Kot kaže, se svet opira na strateške dokumente in načrte do leta 2050, kar pa je odločno prepozno za ukrepanje. Ker je prava rešitev v konkretnih spremembah, naj vodstveni delavci začno te uvajati takoj kot način življenja.

Ključne besede

trajnostni razvoj | trajnostnost | podnebne spremembe | samooskrba | izobraževanje

What is needed is sustainable living, not sustainable development

Ana Vouk, PhD, Faculty of Arts, University of Maribor

Abstract

In this article, the phrase sustainable development and what it really entails is explored. The media often presents sustainable development as a solution to current climate change on planet Earth, but in reality, this phrase is more than 30 years old but has not been implemented in practice. Using the method of text analysis, this article provides an explanation as to the reasons why not, where issues are and how the definition of sustainable development is originally incorrect. The definition of sustainability contains the elements of connection with nature, re-use, responsible use of natural resources, connecting people and providing prosperity for all. This is the difference between the concept of sustainable development, which is still based on quantitative growth (upward curve), and sustainability, which introduces the reduction of human impact on the environment (circle). A question arises of how to proceed and what the solutions are. Apparently, the world is relying on strategic documents and plans until 2050, which is decidedly too late for action. Since the real solution lies in concrete changes, the leadership staff should start introducing change immediately as a way of life.

Keywords

sustainable development | sustainability | climate change | self-sufficiency | education

Razumevanje besedne zveze trajnostni razvoj za izobraževance

Odgovornost izobraževancev postaja vse bolj vidna zlasti, ko govorimo o prihodnosti. Številne napovedi učinkov podnebnih sprememb ne napovedujejo dobrih stvari, zato je pomembno, da se že danes izobrazimo o dimenzijah življenja v prihodnosti. Podnebne spremembe spreminjajo naš ustaljen način življenja in zahtevajo številne spremembe tako v rabi energetskih virov kot v prehrani in varnosti. Kajti vse več je ekstremnih dogodkov, kot so suše, požari, poplave in viharji, ki zahtevajo prilagoditve. Če smo v preteklosti govorili o trajnostnem razvoju kot napredku človeštva, ki bo zagotavljal vedno boljše življenje v smislu več materialnih dobrih, več potovanj in več luksuza, se je že izkazalo, da to ni trajnostni razvoj. Zato je potrebna sprememba najprej v razmišljanju, kako bomo živeli naprej ob dejstvu, da narava propada, da se rušijo ekosistemi po celem svetu in ne morejo več opravljati ekosistemskih storitev, ki so temelj za preživetje na Zemlji. Masanobu Fukuoka v knjigi *Revolucija ene slamice* poudarja nujnost spremembe pridelave hrane, češ da je industrijsko kmetijstvo pomemben krivec podnebnih sprememb (Fukuoko, 2014).

Že 27. konferenca ZN-a o podnebnih spremembah (COP27) v egiptovskem Šarm el Šejku (november 2022) napoveduje velike spremembe na vseh področjih življenja. Že ob odprtju konference je generalni sekretar ZN-a Antonio Guterres opozoril, da smo priča podnebnemu kaosu, kjer se spremembe dogajajo s katastrofalno hitrostjo (Spletna stran 10). Prav zato je pomembno razumevanje dosedanjih dogajanj, ki so pripeljala do sedanjega stanja. Ustavili se bomo pri razumevanju besedne zveze »trajnostni razvoj«, ki se še vedno nekritično uporablja v vsakdanjih sporočilih in literaturi, v resnici pa malokdo ve, kaj sploh pomeni ta besedna zveza.

Redefinicija besedne zveze trajnostni razvoj je torej pomembna zato, ker se od leta 1986, ko so začeli spoznavati narušeno delovanje narave in v Rimskem klubu zapisali t. i. Brundtlandovo definicijo trajnostnega razvoja, pa vse do danes ni zgodilo veliko v smeri skrbi za naravo in za človeka. Socialne razmere so se mnogim ljudem poslabšale, mnogi so postali še bolj revni, samo nekateri so postali še bolj bogati, številni delajo samo za preživetje, mnogi pa niti nimajo možnosti z delom preživeti. Kaj so torej napisali v tej sporni definiciji trajnostnega razvoja, da se nič ni uresničilo, celo nasprotno, poslabšalo se je. Zapisali so, da je trajnostni razvoj takšen razvoj, ki bo prihodnjim generacijam omogočal enako življenje, kot ga imamo sedaj,

in to vsem ljudem. Slovenski inštitut za kakovost in meroslovje povzema to zapisano definicijo ter se v razdelku Trajnostni razvoj osredotoča na tri dimenzije trajnosti, na okoljsko, ekonomsko in družbeno (Spletna stran 1). Po več kot 30. letih od zapisa definicije trajnostni razvoj ugotavljamo, da se je stanje v svetu povsod poslabšalo, in to glede življenja ljudi, stanja narave in ekonomskih sistemov. Pa si pogledjmo nekaj aktualnih sporočil.

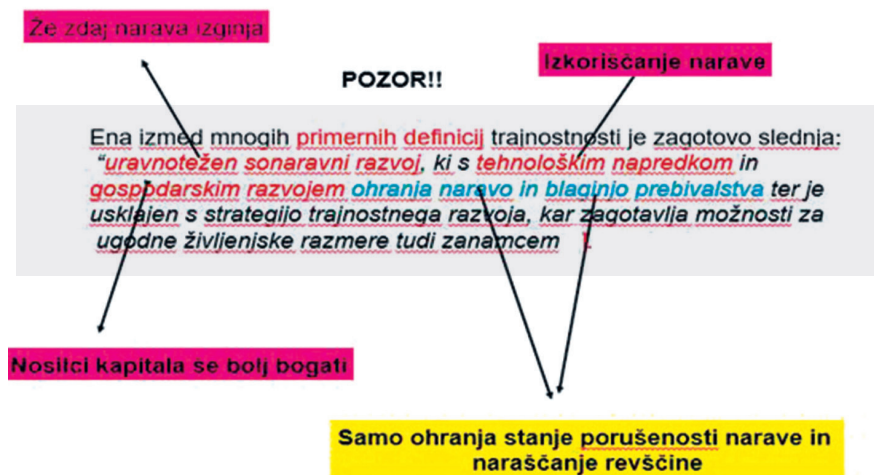
V poročilu Evropske agencije za okolje z naslovom »Vode in morsko okolje – soočanje s pomanjkanjem vode in sušo« (Spletna stran 2) je poudarjeno, da čeprav ima južna Evropa še naprej največje težave s pomanjkanjem vode, je poraba vode čedalje bolj omejena tudi v nekaterih severnih državah. Poleg tega se bosta zaradi podnebnih sprememb v prihodnosti povečali intenzivnost in pogostost suš, omejevanje porabe vode pa se bo zaostrilo zlasti v poletnih mesecih. Bojazen, da morda ne bomo pridelali dovolj hrane, je utemeljena zaradi pomanjkanja vode in umiranja prsti, kar je posledica industrijskega kmetijstva s pretirano uporabo kemikalij in mineralnih gnojil. Beremo tudi, da se je Evropa v zadnjih 30 letih segrela dvakrat bolj od svetovnega povprečja, temperature pa so se na stari celini dvignile več kot na kateri koli drugi celini, je sporočila Svetovna meteorološka organizacija Združenih narodov (Spletna stran 11). Združeni narodi so za podjetja, mesta in regije pripravili širok nabor priporočil. Njihov namen je preprečevati tako imenovani greenwashing, ko se pod krinko zelenega izvajajo okolju škodljive milijardne naložbe.

Na podnebni konferenci v Egiptu je bil tudi predsednik Republike Slovenije Borut Pahor. Poudaril je, da je vprašanje rešitve podnebne krize vprašanje življenja ali smrti za prihodnje generacije in da je naša skupna odgovornost poiskati in doseči to rešitev. Pahor je sodeloval še na okrogli mizi o izobraževanju za podnebne spremembe, ki jo je skupaj z Romunijo priredila Češka, trenutno predsedujoča Svetu EU. Opozoril je, da sta tako formalno kot neformalno izobraževanje spregledan element podnebne politike. Po njegovih besedah je ozaveščenost o podnebnih spremembah še vedno premajhna in pogosto zasenčena s tako imenovanimi alternativnimi pogledi. Kot je dejal, je izobraževanje o podnebnih spremembah vseživljenjski učni proces (Spletna stran 13).

Problematika besedne zveze trajnostni razvoj

Besedna zveza trajnostni razvoj torej ni primerna s stališča, da razvoj že pomensko zahteva »več«, to je povezano z večjo porabo, z večjimi obremenitvami okolja in narave in ne nujno z večjo kvaliteto življenja. Lah (2004) je napisal, da je ena izmed mnogih primernih definicij trajnostnega razvoja ta, da je to uravnotežen sonaravni razvoj, ki s tehnološkim napredkom in gospodarskim razvojem ohranja naravo in blaginjo prebivalstva ter je usklajen s strategijo trajnostnega razvoja, kar zagotavlja možnosti za ugodne življenjske razmere tudi zanamcem.

Toda že površinska analiza te definicije odpira številne dileme, ki so nakazane v Grafičnem prikazu 1.

Grafični prikaz 1: Analiza definicije po Labu (2014)

Izvirna napaka v uporabi besede trajnostni razvoj izhaja iz poudarjanja razvoja. Plut (2005) je zapisal, da se je v strokovnih krogih izraz »sustainability«, po slovensko trajnost (pravilno je trajnostnost, opomba avtorice), izoblikoval v podnaslovu poročila World Conservation Strategy o svetovni naravni dediščini Mednarodnega združenja za varstvo narave in naravnih virov. Šlo je za koncept integracije varstva narave in razvoja v smislu zaščite le-te, kasneje se je razumevanje razširilo na področje trajnostnega razvoja v gospodarstvu in nazadnje na družbo oz. socialno področje. Tako se načelo

trajnosti v sedanjosti poimenuje tridimenzionalno, kar pomeni, da kazalci napredka oz. gospodarskega razvoja niso samo ekonomski, temveč tudi socialni in okoljski. Piše, da je pomembna paradigma o nujnosti ohranjanja zdravega okolja in naravnih virov za prihodnje generacije (t. i. medgeneracijska odgovornost). Izrazito poudarjanje razvoja v smeri materializma in globalizma je pripeljalo do zloma planetarnih meja, to je pa obdobje, kjer smo se znašli sedaj.

Neupoštevanje planetarnih meja je pripeljalo do velikega zmanjšanja biotske raznovrstnosti, povečanja izpustov toplogrednih plinov ter slabše prehranske in energetske varnosti in uničenja plodne zemlje. Posledice neodgovornega upravljanja z viri so vedno bolj opazne, saj smo priča nadpovprečno visokim temperaturam in vročinskim valovom, pogostim gozdnim požarom, sušam, poplavam in drugim naravnim katastrofam. Še najbolj problematično je, da se vsako leto poglablja dolg do narave, vedno prej potrošimo vire, ki jih narava lahko obnovi v enem letu. Katastrofalno je v Sloveniji, kjer smo letos po izračunih že 18. aprila porabili to, kar nam je namenila narava za celo leto. Torej živimo na kredit narave. Svetovni dan ekološkega dolga je bil letos 28. julija, pa se razen javnih obvestil o tem nič ni spremenilo do jeseni, čeprav vemo, da nas čakajo številne tegobe zaradi preseganja zmožnosti naravne obnove (Vovk, 2022). Tudi v medijih že zasledimo premik k uporabi besede trajnostnost, zato se naj ta redefinicija prenese tudi v izobraževanje.

Trajnostnost in ne trajnostni razvoj v izobraževalni terminologiji

Pogosto slišimo, da je besedno zvezo »trajnostni razvoj« potrebno nadomestiti z besedo »trajnostnost«, torej da izpustimo besedico razvoj, saj je ta beseda pogosto razumljena kot materialni razvoj in kot izkoriščanje naravnih in družbenih virov. Napake v besedni zvezi trajnostni razvoj so zapisane v Grafičnem prikazu 2, izhajajo pa iz površinskega pogleda na odnos narava in človek. Predpostavlja se, da človek postavlja meje naravi in da lahko človek premaga naravo, kar se izkazuje v zadnjih letih kot povsem napačno (Vovk Korže, 2010).

Sporna definicija:

Trajnostni razvoj je način gospodarjenja, ki zadovoljuje potrebe sedanje družbe, ne da bi zmanjšale možnosti prihodnjim generacijam.

Lahko rečemo, da je način življenja, ki je nesebičen do drugih rodov.

NAPAKE:

1. Poudarja samo gospodarstvo
2. Ohranja in podpira potrošništvo in koriščenje virov, čeprav teh že zdaj zmanjkuje.
3. Napačno predpostavlja, da bodo prihodnje generacije imele take potrebe kot jih ima sedanja.
4. Nobenih omejitev!
5. Nobenih sprememb, nobenih odgovornosti, nobenih varčevanj.
6. Nihče za nič ni odgovoren in ni časovnih rokov.

Grafični prikaz 2: Napake razumevanja trajnostnega razvoja

Da se je čutilo navedene napake v razumevanju trajnostnega razvoja, kažejo tudi zapisi raziskovalcev, ki ugotavljajo, da prekomerna raba naravnih virov ni upravičena, saj pomeni porabo na račun naslednjih generacij (Plut, 2008). Zato potrebujemo jasno navodilo, kako v regiji kot prostorski celoti pravočasno načrtovati in spremljati razmerje med potrebami (in željami) ter razpoložljivimi potenciali in kako z omejenimi naravnimi viri ustvariti možnosti trajnostnega življenja. Koncept sonaravnega razvoja temelji po Špesovi (2009) na zahtevi po vzdrževanju stabilnosti oziroma dinamičnega ravnovesja, ki dopušča spremembe, človekove vplive in razvoj pod pogojem, da ta ne presega nosilnosti okolja in da razvoj upošteva osnovne ekosistemске mehanizme ravnovesja, za katere najdemo vzore v delovanju naravnih ekosistemov. Za Slovenijo ugotavljajo, da sodijo med najbolj občutljive ekosisteme gorski, obalni in kraški, ki so obenem tudi turistično in rekreacijsko najbolj privlačni. Zato je potrebno strogo vztrajati pri presoji vplivov vseh posegov na okolje. Še posebej pa so te zahteve poudarjene pri načrtovanih posegih v občutljive ekosisteme (Špes, 2008; Špes, 2009). Ekosistemski oz. okoljski pristop je torej strategija upravljanja s prstjo, vodo in živimi resursi, ki na pravičen in nepristranski način podpira njihovo ohranitev in trajnostno rabo (Radej, 2008). Uporaba ekosistemskega pristopa naj bi pomagala doseči ravnotežje med znanstveno metodologijo, funkcijami in interakcijami med organizmi in okoljem ter prepoznati človeštvo v vsej njegovi kulturni diverziteti kot integralni del ekosistemov. Ohranjeni ekosistemi so pomembni za delovanje ekosistemskih storitev. Ti so odločilnega pomena za

ohranitev življenja na Zemlji. Zato v Grafičnem prikazu 3 ukinjamo napačno zapisano definicijo trajnostnega razvoja.

Nujno je potrebno izbrisati napačno definicijo:

~~**Trajnostni razvoj**, ki so jo prvič opredelili leta 1987, kot:
"Trajnostni razvoj je takšen razvoj, ki zadošča današnjim potrebam, ne da bi pri tem ogrožal možnosti prihodnjih generacij, da zadostijo svojim lastnim potrebam." Kasneje so spoznali, da je že sama opredelitev besede zelo sporna, saj v prvi vrsti promovira zamegljeno razmišljanje, ker poizkuša združiti dve nezdržljivi ideji in sicer idejo o varovanju okolja in idejo o ohranjanju gospodarstva. Na nek način "kliče" po ohranjanju razvoja, ne pa ohranjanju narave.~~

S težnjo po nadaljnem razvoju so poimenovali klasični razvoj kot „trajnostni razvoj, ki namenoma skriva trajnost in daje prednost razvoju, od katerega pa imajo največjo korist samo nosilci kapitala in politični odločevalci.

Grafični prikaz 3: Redefinicija trajnostnega razvoja v trajnostnost

Trajnostnost torej pomeni povsem drugačen odnos do narave in do ljudi, morala bi biti vključena v vse sfere življenja (Grafični prikaz 4).

Od trajnostnega razvoja do trajnostnosti

Angleška beseda *sustain* pomeni vzdrževati, ohranjati, vztrajati, nositi, torej trajnost nečesa v časovnem obdobju. Beseda trajnostnost uči odrekanje, samoomejevanje in samodisciplino, zato politično ni zanimiva, zato se ideja o odgovornem načinu življenja širi počasi in se zelo malo vključuje v izobraževanje.

Grafični prikaz 4: Trajnostnost ni zanimiva za politične odločevalce, ker ne prinaša dobičkov globalistom.

Dr. Dušan Plut je na mednarodni konferenci Pokrajina in trajnostni razvoj v Štanjelu leta 2021 poudaril, da je Evropski parlament podnebne spremembe razglasil za – podnebno krizo, katere večplastne posledice se kažejo na globalni, državni, regionalni in lokalni ravni. Poročila Medvladnega panela za podnebne spremembe predlagajo pospešeno globalno akcijo za ohranjanje dviga povprečne temperature za največ 1,5 °C, prepolovitev iz-

puštev toplogrednih plinov (TGP) do leta 2030 in praktično ničelne izpuste do sredine 21. stoletja. Vse gospodarsko razvitejše države sveta (vključno s Slovenijo) pa naj bi že do leta 2030 svoje emisije TGP zmanjšale za najmanj 50–65 %, glede na leto 1990 (Spletna stran 14). Za uresničitev teh ciljev pa bo potrebno v izobraževanje na vseh stopnjah vnesti integralne vsebine, ki bodo vzvod za dejanske spremembe v načinu življenja ljudi.

Ali nam lahko pri izobraževanju pomagajo strateški dokumenti?

V izobraževanju in raziskovanju se pogosto opiramo na strateške dokumente, ki jih sprejmejo na različnih ravneh, saj pričakujemo v njih smernice ravnanja v praksi. Tako je EU za reševanje podnebnih težav ustvarila veliko dokumentov, ki naj bi zavezovali članice k bolj trajnostnemu načinu življenja. V nadaljevanju so kratko povzeti izbrani dokumenti, ki naj bi zagotavljali varno življenje v naslednjih desetletjih in bili izobraževancem v pomoč. V izbranih dokumentih opozarjamo na zanke, ki bodo lahko nevarne za nedoseganje podnebnih ciljev, zato je smiselno tovrstne dokumente brati kritično.

Strategija razvoja Slovenije (SRS) do 2030

V SRS do 2030 piše, da Republika Slovenija prepoznava in izpostavlja regionalno dimenzijo in določa teritorialni razvojni dialog kot način oblikovanja in usklajevanja razvojnih politik. V tem dokumentu je izpostavljeno, »da je treba krepiti večnivojske mehanizme upravljanja za zagotavljanje skladnejšega regionalnega razvoja« in da je Vlada RS 7. decembra 2017 sprejela Strategijo razvoja Slovenije 2030 kot krovni razvojni okvir države, ki v ospredje postavlja kakovost življenja za vse. Piše, da si je Slovenija z razvojnimi cilji postavila nove dolgoročne razvojne temelje, z vključevanjem ciljev trajnostnega razvoja. Kot strateške usmeritve države za doseganje kakovostnega življenja so zapisali: vključujoča, zdrava, varna in odgovorna družba, učenje za in skozi vse življenje, visoko produktivno gospodarstvo, ki ustvarja dodano vrednost za vse, ohranjeno zdravo naravno okolje in visoka stopnja sodelovanja, usposobljenosti in učinkovitosti upravljanja. Zapisano je, da se bo teh pet strateških usmeritev uresničevalo z delovanjem na različnih medsebojno povezanih in soodvisnih področjih (Strategija 2030).

Od sprejetja te strategije leta 2017 pa do danes leta 2022 je minilo pet let in žal ugotavljamo poglobljanje izzivov na vseh področjih, od okoljskih, social-

nih do ekonomskih. Zato je za izobraževance pomembno, da ne uporabljajo zapisanih strategij brez primerjave stanja, v katerem smo.

Trajnostna Evropa do leta 2030

V dokumentu Trajnostna Evropa do leta 2030 beremo, da je EU sprejela sklepe o izvajanju Agende Združenih narodov za trajnostni razvoj do leta 2030 in njenih 17 ciljev trajnostnega razvoja. Cilji se obravnavajo kot bistveni za odpravo revščine ter zagotovitev mirnega, zdravega in varnega življenja za sedanje in prihodnje generacije. V sklepih je poudarjeno, da je treba za uresničitev vizije in ciljev Agende 2030 pospešiti ukrepanje v EU in drugod po svetu. Ponovno je tudi poudarjeno, da bodo imele EU in njene države članice še naprej vodilno vlogo pri izvajanju ciljev trajnostnega razvoja, obenem pa podpirale učinkovit multilateralizem in mednarodni red, ki temelji na pravilih. Svet pozdravlja poročilo Eurostata iz leta 2019 o spremljanju napredka pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja v kontekstu EU kot ključni dokument za merjenje napredka EU pri uresničevanju ciljev trajnostnega razvoja. Države članice tudi spodbuja k večji ambicioznosti njihovih nacionalnih odzivov ter k proaktivnemu vključevanju Agende 2030 v nacionalne instrumente načrtovanja, politike, strategije in finančne okvire (Spletna stran 4). V izobraževanju se uporablja Grafični prikaz 5, ki ikonografsko ponazarja teh 17 ciljev.

Grafični prikaz 5: Nobeden od 17 ciljev, zapisanih leta 2015, se do 2022 ni uresničil, celo nasprotno, povsod se je stanje poslabšalo (Spletna stran 8), na kar opozarja konferenca o podnebnih spremembah v Egiptu novembra 2022.

Eurostat je leta 2019 objavil poročilo o spremljanju napredka pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja v kontekstu EU kot ključni dokument za merje-

nje napredka EU in vse države članice spodbudil k večji ambicioznosti njihovih nacionalnih odzivov ter k proaktivnemu vključevanju Agende 2030 v nacionalne instrumente načrtovanja, politike, strategije in finančne okvire, ker da se cilji ne uresničujejo v praksi (Spletna stran 5).

Načrt za uresničitev podnebnih ciljev do 2030

Leta 2014 je bil dogovorjen okvir podnebne in energetske politike do leta 2030, ki vsebuje še ambicioznejši sklop ciljev za obdobje 2021–2030. S temi cilji se je EU zavezala, da bo emisije toplogrednih plinov do leta 2030 zmanjšala za najmanj 40 % v primerjavi z ravnmi iz leta 1990. Okvir vključuje politike in cilje, v skladu s katerimi naj bi ekonomski in energetski sistem EU postal konkurenčnejši, varnejši in bolj trajnosten. Reformiran je bil tudi sistem za trgovanje z emisijami, sprejeta so bila pravila o spremljanju in poročanju, poudarjena pa je tudi potreba po določitvi nacionalnih podnebnih in energetskih načrtov ter dolgoročnih strategij (Spletna stran 7).

Analiza uresničevanja podnebnih ciljev je vezana na politično stanje v Evropi. Vojna v Ukrajini je znova aktivirala uporabo fosilnih goriv po državah, ki so velike porabnice energije. Zato je veliko vprašanje, kakšno bo doseganje podnebnih ciljev do leta 2030.

Evropski zeleni dogovor

Leta 2021 je bil sprejet dokument Evropski zeleni dogovor kot odziv na naraščajoče posledice podnebnih sprememb, na slabšanje življenjskih pogojev (umiranje biodiverzitete in prsti) ter večanja neenakosti v družbi (povečevanje lakote). Dogovor ugotavlja, da podnebne spremembe in degradacija okolja življenjsko ogrožajo Evropo in svet. Da bi Evropa lahko premagala te izzive, naj bi Evropski zeleni dogovor preoblikoval EU v sodobno, z viri gospodarno in konkurenčno gospodarstvo in zagotovil ničelne neto emisije toplogrednih plinov do leta 2050, gospodarsko rast ločeno od rabe virov, in pri tem noben človek in noben kraj ne bo prezrt (Spletna stran 8). Evropski zeleni dogovor poudarja novo evropsko strategijo za rast, ki naj bi Unijo preoblikovala v sodobno, z viri gospodarno in konkurenčno gospodarstvo. Glede na situacijo, v kateri se je znašla Evropa tudi zaradi ukrajinske krize, ni umestno, da se še v 21. stoletju poudarja konkurenčna rast. Razlogi so v pomanjkanju surovin, ki jih občutijo mnoge kovinske in predelovalne panoge, v vojnih razmerah ter v pomanjkanju naravnih virov. Zato bi zeleni dogovor morali preoblikovati v smeri zmanjšanja porabe na vseh področjih in podpiranja delovanja ekosistemov, da se bodo lahko naravni viri obnovili.

Cilji Evropskega zelenega dogovora, kot so doseči podnebno nevtralnost Evrope do leta 2050, spodbuditi gospodarstvo z zeleno tehnologijo, ustvariti trajnostno industrijo in promet ter zmanjšati onesnaževanje, so preveč oddaljeni od realnosti. Že sedaj mnogi nimajo možnosti preživetja, krize pa se kar množijo. Še zlasti je napačna predpostavka, da bo gospodarstvo znova iztržilo od narave še zadnje njene danosti za konkurenčno rast s ciljem večanja materialnih dobrin. Tukaj so nujne nove predpostavke, da se ustavi izkoriščanje narave ter uvede krožnogospodarski cikel in samooskrba na lokalni ravni.

V Slikovnem prikazu 6 so navedene koristi Evropskega zelenega dogovora.

Koristi evropskega zelenega dogovora

Evropski zeleni dogovor bo izboljšal blaginjo in zdravje državljanek in državljanov ter prihodnjih generacij:

sveži zrak, čista voda, zdrava tla in biotska raznovrstnost

prenovljene, energijsko učinkovite stavbe

zdrava in cenovno dostopna hrana

več javnega prevoza

čiščejša energija in najnovejše čiste tehnološke inovacije

izdelki z daljšim trajanjem, ki jih je mogoče popraviti, reciklirati in ponovno uporabiti

delovna mesta za prihodnost ter usposabljanje, potrebno za prehod

globalno konkurenčna in odporna industrija

Slikovni prikaz 6: Kategorije Evropskega zelenega dogovora (Spletna stran 8)

Evropski zeleni dogovor predvideva napredek na vseh področjih življenja, od zdrave in cenovno dostopne hrane, vode, zraka, zdrave prsti do biotske raznovrstnosti. Vključuje tudi prenavo stavb v energetske varne, večji delež javnega prevoza, čistejšo energijo, trajnejše proizvode z možnostjo ponovne rabe in reciklaže, zelena delovna mesta in globalno konkurenčno in odporno industrijo. Uresničevanje teh ciljev bo zahtevno, kot opozarjajo na podnebni konferenci 2022, saj kot ugotavlja Evropska agencija za okolje (EEA) v novem poročilu, bo zaradi vročinskih valov po najbolj črnem scenariju do leta 2100 umrlo 90.000 Evropejcev letno, če se bo globalno segrevanje

omejilo na 1,5 stopinje Celzija, pa bo letnih žrtev 30.000 (Spletna stran 15). Najbolj črn scenarij se bo po opozorilih EEA-ja uresničil, če države ne bodo izvajale ukrepov za prilagoditev podnebnim spremembam in se bo ozračje segrelo za tri stopinje Celzija. Države so se sicer s podpisom Pariškega sporazuma leta 2015 zavezale, da bodo globalno segrevanje v primerjavi s predindustrijsko dobo omejile na 1,5 stopinje Celzija. *»Če svet izpolni zavezo in segrevanje ozračja omeji na 1,5 stopinje Celzija v primerjavi s predindustrijsko dobo, se število smrti zmanjša na 30.000 letno,«* so zapisali. Evropska agencija za okolje sicer poudarja, da svet glede na trenutne količine zračnih emisij tega cilja ne bo dosegel. Zaradi vročinskih valov je sicer med letoma 1980 in 2020 po podatkih EEA-ja umrlo 129.000 Evropejcev (Spletna stran 15). Na svetovni konferenci o podnebnih spremembah je bilo poudarjeno, da Evropa predstavlja živo sliko segrevajočega se sveta, in nas spominja, da celo dobro pripravljene družbe niso varne pred posledicami izjemnih vremenskih pojavov. Evropa v zadnjih letih doživlja rekordne temperature in je postala *»žarišče vročinskih valov«* (Spletna stran 11).

Vloga izobraževancev v procesu doseganja trajnostnega načina življenja

Na mednarodni konferenci o trajnostnem razvoju leta 2021 je bilo izpostavljeno, da imajo šole nenadomestljivo vlogo pri izobraževanju o trajnostnem načinu življenja z ozaveščanjem o pomenu ohranjanja narave. Dr. Mitja Bricelj, predstavnik ministrstva za okolje, je opozoril, da so šole z mentorji in učenci velik potencial znanj o lokalnih okoljih, kar je temelj za načrtovanje trajnostnih ureditev in je v pristojnosti občin. Šole v Sloveniji so zaslužne pri učinkovitem ločenem zbiranju odpadkov, saj so z zavzetim izobraževanjem in skrbnim ravnanjem zaznavno prispevale k spremembi ravnanj ter s tem precej povečale učinkovitost zbiranja odpadkov. Na podoben način lahko šole z mentorji in učenci zaznavno izboljšajo znanja za varovanje lokalnih vodnih virov. Šole sodelujejo tudi pri označevanju najvišjih kot poplavnih voda in s tem prispevajo k ozaveščanju prebivalcev o nujnih ukrepih za prilagajanje na podnebne spremembe v lokalnem okolju. Šole so centri znanj in ravnanj za odgovorno ravnanje z naravnimi viri, kar lokalne oblasti izjemno potrebujejo pri načrtovanju ukrepov za prilagajanje na podnebne spremembe. To je priložnost za nova partnerstva za zdravo in odporno okolje (Spletna stran 13).

Vloga učiteljev je torej prepoznana zlasti v akcijskih pristopih, ki odsevajo konkretne dosežke v spremembi načina življenja. V pomoč so lahko sodobna orodja, ki nastajajo v okviru projektov Erasmus, to so različni moduli, priročniki z napotki, aplikacije in druga učna gradiva. Kot primerna pomoč učiteljem so lahko rezultati projekta Environmental Change: Okoljske spremembe v razmišljanju in delovanju evropskih start-up podjetij – rešitev za trajnostnost. Projekt, v sklopu katerega nastajata učni program in aplikacija za prehod zagonskih podjetij na okoljsko prijazne prakse poslovanja, izvaja Mednarodni center za ekoremediacije Filozofske fakultete Univerze v Mariboru. Teme, vključene v projekt, so obnovljivi viri energije, prilagajanje na podnebne spremembe, ohranjanje biodiverzitete, upravljanje z odpadki, krožno gospodarstvo in življenjski cikel izdelkov. Rezultati so objavljeni na spletni strani <https://environmentalchange.erasmus.site/si/>. Številni projekti Erasmus razvijajo učna orodja, ki jih lahko učitelji vključujejo v izobraževalni proces in pomenijo obogatitev tako za učence kot učitelje.

Poleg spletnih gradiv so pomembne izkušnje v praksi. V Sloveniji imamo različne destinacije za pridobivanje praktičnih veščin. V okviru centrov ponovne uporabe lahko učenci različnih starosti sodelujejo v procesu obnove izdelkov in pridobijo zavedanje o krožnem gospodarstvu. Učni poligoni z vsebinami samooskrbe ponujajo mladim možnosti pridobiti izkušnje z rastlinami, kulinariko in zdravimi prehranskimi navadami. Ekološke izobraževalne kmetije nudijo možnosti učenja z izkušnjo, kjer lahko mladi sodelujejo v različnih aktivnostih, vezanih na pridelavo hrane. Mednarodni centri omogočajo povezavo mladih z akademskimi pristopi raziskovanja, kjer pridobijo možnosti sodelovanja tako s podjetji kot fakultetami.

Seveda je potrebno omeniti tudi številne on-line aktivnosti, ki potekajo na daljavo in so mnoge tudi brezplačne, kot je sodelovanje na konferencah, na tematskih srečanjih in predstavitev. Te omogočajo vpogled v aktualna dogajanja okoli nas in odpirajo nove možnosti uvedbe sprememb v življenju. Na voljo je tudi veliko plačljivih programov preko različnih institucij, ki ponujajo specializirana in holistična izobraževanja in temeljijo na osebnem razvoju posameznika.

Zaključek

Čeprav se morda zdi, da imamo še veliko časa za doseg trajnostnosti, pa smo planetarne meje že presegli. Kot piše David Attenborough v knjigi Življenje na našem planetu, so raziskovali odpornosti ekosistemov. Analizirali

so prvine svetovnih ekosistemov s poudarkom na zanesljivosti delovanja, uporabili so različne modele in preizkušali, na kateri točki bi začeli propadati. Raziskovali so notranje delovanje in šibkosti ekosistemov, ki imajo za nalogo vzdrževati življenje na Zemlji. Odkrili so devet ključnih mejnikov, ki so trdno vpeti v zemeljsko okolje, devet planetarnih meja. Planetarne meje, ki jih ne bi smeli prekoračiti, so kemično onesnaževanje, uporaba gnojil, poraba sveže vode, sprememba rabe zemljišč iz divjih ekosistemov v obdelovalna, izguba biotske raznovrstnosti, onesnaževanje zraka, tanjšanje ozonske plasti, podnebne spremembe in zakisanost oceanov. Če človeštvo zadrži svoje vplive znotraj teh meja, bodo ekosistemi lahko delovali, če pa se vplivi stopnjujejo čez te meje, tvegamo preživetje na planetu. Kajti trajno izčrpavanje narave ji odvzema sposobnost ohranjanja ravnotežja. Analize so pokazale, da smo presegli 4 od 9 mejnikov. Zemlja je onesnažena s preveč gnojili, ki razdirajo dušikove in fosforjeve cikle. Naravne habitate na kopnem, kot so gozdovi, travniki, barja, preveč spreminjamo v mrtve ekosisteme. Veliko prehitro segrevamo Zemljino ozračje in vanj spuščamo ogljikov dioksid v prevelikih količinah. Povzročamo izgubo biotske raznovrstnosti, ki več kot stokrat presega normalno izumiranje. Na Zemlji že zdaj živimo zunaj varnih meja, zato bo okoljska in družbena škoda nepredstavljivo še večja, ko se sproži domino efekt.

Kot učinkovit odziv na stanje je ozaveščenost in izobraževanje o pomenu narave, ki omogoča delovanje ekosistemov, ki z opravljanjem ekosistemskih funkcij zagotavljajo življenje na Zemlji. Že zavedanje, da je potrebno izpostaviti območja divje narave, kar s tujko imenujemo »rewilding« ali vračanje divjine, podpira delovanje narave. Prav tako je zavedanje o pomenu samooskrbe konkretni korak k zmanjševanju pritiskov na okolje. Že delna samooskrba veliko pripomore na eni strani k zdravi pridelavi brez kemikalij in na drugi k aktivni vključitvi posameznika, ki s stikom z zemljo in rastlinami pridobiva terapevtske učinke samooskrbe, ki so enako pomembni kot hrana sama.

Pomembna je tudi vloga izobraževanja ter prenosa teh vedenj in praks v življenje. Bendell in Little (2015) pišeta, da je težava v vodstvenih strukturah, ki ne prepoznavajo trajnostnosti kot načina življenja. Zato je za vodstvene delavce pomembno globlje spoznavanje administrativnih dokumentov, ki naj bi vodili k trajnostnosti in razumevanju ozadja le-teh. S tem je mišljeno, da ne bi sledili le teoretskim navedbam, ampak je potrebno slediti dejanskemu stanju in vnašati spremembe v način življenja, samo tako bo možen prehod v bolj varno prehransko, energetska in podnebno prihodnost.

Ravnateljice in ravnatelji se lahko povežejo s fakulterami, centri, inštituti in podjetji, ki jim bomo nudili potrebna orodja, informacije, znanja in praktične izkušnje, ki jih razvijamo ob prenosu akademskega znanja v spremenjen način življenja.

Literatura

- Attenborough, D. (2021). *Življenje na našem planetu*. Založba Učila International.
- Bendell J., Little, R. (2015). *Seeking Sustainability Leadership. The Journal of Corporate Citizenship*, 60, 13–26. <http://www.jstor.org/stable/jcorpcti.60.13>
- Fukuoka, M. (2014). *Revolucija ene slamice*. Zbirka Permakultura, Porezen.
- Lah, A. (2004). *Sonaravno uravnotežen razvoj Slovenije*. Svet za varstvo okolja. ISBN - 961-6315-11-0 Ljubljana.
- Plut, D. (2005). *Teoretična in vsebinska zasnova trajnostno sonaravnega napredka*. Dela, št. 35, str. 6–18, Oddelek za geografijo Univerze v Ljubljani.
- Plut, D. (2008). *Okoljska globalizacija, svetovno gospodarstvo in Slovenija*. Dela, št. 30, str. 5–19, Oddelek za geografijo Univerze v Ljubljani.
- Radej, B. (2010). *Osnove vrednotenja politik za občasne uporabnike*. Inštitut za politike prostora, Ljubljana.
- Špes, M. (2008). *Pomen okoljske ozaveščenosti in sodelovanje javnosti za trajnostni razvoj*. Dela, št. 29, str. 18–32, Oddelek za geografijo Univerze v Ljubljani.
- Vovk Korže, A. (2010). *Trajnostna zasnova regionalne agende 21*. Filozofska fakulteta Ljubljana. Doktorska disertacija.
- Vovk, A. (2020). *How to understand sustainable development in practice?* 15th IRDO International Science and Business Conference SOCIAL RESPONSIBILITY AND CURRENT CHALLENGES 2020: Personal and social responsibility for sustainable future, 4–5 June 2020, Maribor, Slovenia, EU, www.irdo.si
- Vovk, A. (2021). *Zeleni dogovori so zaslepljevanje javnosti brez primere!* <https://sensa.metropolitan.si/osebna-rast/zeleni-dogovori-zaslepljevanje-javnosti-brez-primere/>
- Spletna stran 1: Slovenski inštitut za kakovost in meroslovje, Trajnostni razvoj, Ljubljana. https://www.siq.si/nase-dejavnosti/certificiranje-organizacij/predstavitev/trajnostni_razvoj/

- Spletna stran 2: Vode in morsko okolje. European Environmental Information and Observation.
<https://www.eea.europa.eu/sl/themes/water/intro>
- Spletna stran 3: Strategija razvoja Slovenije 2030.
https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/SVRK/Strategija-razvoja-Slovenije-2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf
- Spletna stran 4: Trajnostna Evropa do 2030.
<https://www.consilium.europa.eu/media/41693/se-st14835-en19.pdf>
- Spletna stran 5: Agenda 30.
<https://znamenjatrajnosti.si/vitr/agenda-2030>
- Spletna stran 6: Strategija pametnih vasi.
<https://skp.si/pametne-vasi-staticna-vsebina/definicija-pametnih-vasi>
- Spletna stran 7: Načrt za uresničitev podnebnih ciljev do 2030.
https://climate.ec.europa.eu/eu-action/european-green-deal/2030-climate-target-plan_sl
- Spletna stran 8: Evropski zeleni prehod.
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_sl
- Spletna stran 9: Cilji trajnostnega razvoja.
https://unis.unvienna.org/unis/sl/topics/sustainable_development_goals.html
- Spletna stran 10: Na začetku konference o podnebnih spremembah opozorila pred podnebnim kaosom.
<https://www.rtvsl.si/okolje/na-zacetku-konference-o-podnebnih-spremembah-opozorila-pred-podnebnim-kaosom/646262>
- Spletna stran 11: Evropa se segreva dvakrat hitreje od svetovnega povprečja.
<https://www.rtvsl.si/okolje/zn-evropa-se-segreva-dvakrat-hitreje-od-svetovnega-povprecja/645901>
- Spletna stran 13: O lažnih zelenih obljubah podjetij: »Ta farsa se mora končati.«
<https://www.rtvsl.si/okolje/o-laznih-zelenih-obljubah-podjetij-ta-farsa-se-mora-koncati/646567>
- Spletna stran 14: Pokrajina in trajnostni razvoj 2021, mednarodna konferenca.
https://trajnostni.splet.arnes.si/files/2021/05/ZBORNİK-Mednarodna_konferenca_TRAJNOSTNI-RAZVOJ-2021.pdf
- Spletna stran 15: Evropska agencija za okolje: Vročinski valovi bodo ubili od 30.000 do 90.000 Evropejcev letno.
<https://www.rtvsl.si/okolje/evropska-agencija-za-okolje-vrocinski-valovi-bodo-ubili-od-30-000-do-90-000-evropejcev-letno/646705>